

O. DANIEL

Metsanduslikke päevaküsimusi

Forstliche Tagesfragen

AKADEEMILISE METSASELTSI VÄLJAANNE
TARTU 1937

Metsanduslikke päevaküsimusi.

O. Daniel.

Minu ettekande ülesandeks on üldjoontes ära märkida meie metsa ja metsanduse praegust seisukorda ja selle kujunemist lähemas tulevikus, seoses viimase aja avaliku elu nähete, avalduste ja nende hinnangutega. Ajavahemikul eelmise ja käesoleva metsateadlaste päevade vahel on paljud muutunud sel alal: tookordsed lahtised küsimused on koondunud kitsamaisse piiresse ja asetatud reaalsemaile aluseile; vaated on kujunenud avaramaks ja selgemaks, mets ja metsandus on saanud laiade elanikkonnaringide majandusliku huvi keskuseks. Kuna varemalt tegelesid metsanduslike küsimustega peamiselt metsamehed kui asjale kõige ligemal seisjad, jäädes olukorra hindamisel sageli seisukohtadele ja vaadetele, mis erinesid tunduvalt valitsevate ringkondade seisukohtadest ja vaadetest, võime nüüd enam-vähem rääkida ühtunud seisukohtadest ja ühisest keelest. Häirivad tundemärgid metsade seisukorra hindamisel ilmesid metsatööstuses 1934. a. sügisel, kui metsatööstuse pearühmad sattusid raskustele toormaterjaliga varustamise küsimuses, mis esile kutsus prioriteedi põhimõtte tunnustamise vajadust sel alal. Hiljem tuli sellele lisaks sama põhimõtte tunnustamine era- ja riigimetsatööstuse suhtes ja nüüd on häire haaranud juba elanikkonda küttepuude järsu ja püsiva hinnatõusu tõttu, mis ulatub juba üle 100% möödunud aastast hindade tasemest. Esialgu oldi arvamisel, et see kestab ajutiselt ja ainult linnades, veolude paranemiseni, kuid nagu selgub, on ka maal kohati küttest puudus ja hindade langemist ei ole tulevikus loota. Küttekriisi ulatust iseloomustavad ajalehtede teated kohtadelt, mis räägivad tarade põletamisest ja vilja peksmata jäämisest kütte puudusel. Paidest teatatakse, et seal seisavad endiste puukoormate asemel haakoormad turul.

Metsanduse seisukorda on hinnatud viimasel ajal muu seas ka Riigi majandusnõukogus: esmalt seoses riikliku sulfaattselluloosivabriku asutamise kava arutamisega ja teiseks sooviavaldustega agraarprogrammi vastuvõtmise puhul, mis väljendus soovis, et „või-

malikult kiiresti ja üksikasjalikult võetakse lahendamisele meie väljakurnatud metsamajanduse korralduse küsimus.“ Sulfaattselluloosivabriku asutamise kavatsus lõi elevust ja põhjustas sõnavõttu nii poolt kui vastu. Kavatsuse mittepõldajate põhjenduste hulgas ei puudunud ka viide siseturu puukriisi süvenemisele seoses uue tselluloosivabriku ehitamisega, kuna kava põldajad muuseas näevad selles meie metsandusele arendamistegurit põimendusmaterjali kasutamise kaudu. Metsameeste seisukohalt on tervitatav ja soovitav iga algatus, mis metsakasustamist ratsionaliseerib ja mitmekesistab, seda enam, kui selleks rakendatakse meie oma kapital; kuid ei tohi seejuures unustada piire, milliseid ületades üks või teine kasustusharu võib kergesti kujuneda koormavaks või isegi kurnavaks metssale ja metsandusele. Kui omal ajal algas tegevust Pärnus Waldhofi tselluloosivabrik, avanesid sellega kuusele soodsad turustamise võimalused ühes püsiva hinnatõusuga, kuid varsti ilmnes, et asjal oli ka teine külg — metsad hakkasid „sulama“ ja nii mõnigi metsaomanik pidi pärast oma metsa müüki märksa kallima hinnaga naabrilt puid hankima oma tarviduste rahuldamiseks. Vabrik asutati ajal, kus temale olid lõpmatud Venemaa metsad küttesaadavad; nüüd tuleb aga peamiselt arvestada oma metsade piire ja kandevõimet, tasakaalu kaotamisel vabriku töövõime ja metsatoogivõime vahel peab üks või teine kannatama. Vaiaeluste puhul on julgustavas mõttes toodud näitena muu seas ka Soomet, kus sulfaattselluloosi tööstus laieneb ja edeneb, kuid ei tohi unustada, et Soome metsade koosseisus esineb mänd 44,4%-ga, kuusk 27,6%-ga, meil aga vastupidi: kuusk 42% ja mänd 21%-ga ja kui võrrelda mõlema maa metsade toogi ja tselluloosiks kasustatava osa vahekorda, siis ilmneb, et meil juba nüüd suhteliselt umbes kaks korda suurem osa üldtoogist langeb tselluloosi arvele kui Soomes. Nii siis ei tohiks Soome olud mitte ainult julgustavaks, vaid ka hoiatavaks argumendiks olla. Puidu töötlemise alal on tselluloositööstus ikka üheks mitme hulgas ja toormaterjali kasutamise stabiilsus on meil üllatavalt kõikunud selles mõttes, et kord paberipuud tulid lõigata küttepuidudeks, kord jälle palke paberipuudeks. Kui tselluloositööstust on meil märksa suurendatud viimaseil aastail, siis pole see tingitud meie metsade toogivõimest, vaid teistest põhjustest, mis alati ei ole kooskõlas metsanduse seisukohaga. Kui veel tagasi tulla sulfaattselluloosivabriku asutamise juurde, siis tahaksin ainult peatuda selle küsimuse juures, mis on seotud toormaterjali osaga põimendusraietest. Mulle tundub, et me selles osas vähemalt ligemas tulevikus ei tohiks palju loota. Põimendust vajavad meil

eestkätt noored metsad ja sääraseist põimendusist saadud materjalist võiks küll õige väike osa kasustuskõlvulikuks osutuda, eriti üles-töötamise ja transpordi kulusid arvestades. Kuid pearaskus ja ma ütleks — isegi teatav hädaoht peitub laiaulatuslikkude põimenduste läbiviimises, sest meie metsamehed teame kõik, millist hoolt, ette-vaatust ja teadlikkust nõuab otstarbekohane põimendus. Millisel mää-ral on metsamehed kohtadel oma praeguse töökoorma juures suute-lised vajalikku kontrolli teostama — ja edasi, kas ei ole karta, et olude sunnil kujuneb põimendus metsale hooldamise asemel lõpuks piitsaks ja planeerimise uueks väljaandeks. Sellest vaatekohast väljudes tuleks sulfaattselluloosivabriku asutamise puhul tema töötamisvõimele määrata piirid, millistes see oleks sõltuv põimen-dustest; teiste sõnadega, kavatsetava toodangu määrale tuleks märksa vähemad piirid määrata.

Pöörang meie metsanduses toob enesega kaasa orienteerumise ja kohanemise vajaduse vastavalt uuele olukorrale. See on maksev nii metsaperemehe-valitseja kui ka tarvitaja kohta. Õiges orientee-rumises ja seisukorra hindamises on alus tulevikuedule. Vastutus selles osas langeb metsameestele, seepärast peavad meie kalkulat-sioonid tugenema rohkem tagasihoidlikule kui liig optimistlikule hin-damisele. Esimesel juhtumil on eksimised positiivse ilmega, teine aga ahvatleb ülemäärasele kasustusele, mis lõpeb pettumustega nii peremehele kui ka tarvitajale.

Meil on veel meeles mitte väga kaugest minevikust autoriteet-sed olla tahtvad väited ja arvestamised, millega arvati seltskonda veenda, et meil metsakasustamise alal pole üle mindud lubatud pii-rest ning võivat isegi teatavaid ülejääke arvestada ja et on maid, kus veelgi vähem metsa kui meil, ilma et nad seepärast halvemini elaksid meist. Viimasel ajal on ajakirjanduses korduvalt ja asjali-kult meie metsandust käsitletud, üksikasjalikumad andmete ja arvu-dega põhjendatud ülevaated on ilmunud sel alal eri-ajakirjades (Tööstus ja Kaubanduskoja Teataja jaanuari numbris, „Konjunk-tuuri“ sama aasta märtsi numbris), kuna riigimetsade seisukorda sel-gitavad Statistika keskbüroo kokkuvõtted möödunud aastate kohta. Võrreldes mainitud ülevaateid ja hinnanguid, mis muuseas käsitlevad ka tuleviku väljavaateid meie puutagavarade alal, paistavad silma nii mõneski osas lahkuminekul hinnanguis, mis on suuremad kui see tohiks olla ühise andmestiku kasustamise juures.

Meie metsanduses on tähtis osa täita erametsadel, milledest val-dav osa langeb talumetsade arvele. Talumetsade enamik on meil

senini jäänud aga „tundmata alaks“. Juba see asjaolu, et meil vahet tehakse katastri-, karja- ja heinamaametsa vahel, ei võimalda teda haarata kindlapiirilise ühikuna, milletõttu ta osatähtsuski puubilansis on olnud tundmata suuruseks ja jääb ka esialgu veel selleks.

Metsameestest on seni A. Raukas talumetsa ligemale uurimisele võtnud, kuid see piirdub ainult Pärnumaaga. Üksikasjalikumaid statistilisi andmeid on saadud 1925. a. põllumajandusliku üleskirjutamise puhul, mis osaliselt on täienenud 1929. a. samal toimingu, kuid ka need andmed jätavad lahtiseks küsimuse, millist osa täidavad karja- ja heinamaametsad. Viimased on teatavasti iseloomustavad P.-Eesti lääneosas n. n. puisniitadena, Kesk- ja L.-Eestis aga puuduvad, vähemalt nimetamisväärses ulatuses. Katastri- ja karjamaametsade vahel kaovad enamikus välised erinevuse tunnused. Senised statistilised andmed näitavad üleriiklikku talundi keskmist metsaala suurust 1,2 ha ulatuses, mis annab ümmarguselt 5% talundi üldalast. Normaalse kasustuse juures suudab see ainult $\frac{1}{6}$ — $\frac{1}{4}$ osas talundi keskmist puutarvidust täita, ülejäänud osas tuleks see täita karja- ja heinamaametsast või riigimetsast. Milliseis piires see toimub, jääb lahtiseks, kuid kahtlemata omab see meie tulevases puubilansis küllalt tähtsa koha. Kuigi puudub täpne ülevaade talumetsade tõelikust seisukorrast ja suurusest, võib olemasolevate andmete najal oletada, et nende kasustus pole toimunud tagasihoidlikumalt kui riigimetsades; eriti uute talundite metsad, millega neid riik varustas, on, nagu väidab A. Raukaski oma uurimuste tulemuste najal, 90% ulatuses maha võetud. Põhjused võivad olla mitmesugused, mis ei muuda aga sisuliselt asja; kuid asudes metsanduse reformeerimisele, ei tohiks seejuures ka talumetsad kõrvale jääda. Senine suhtumine nendele on ainult heasoovlik, mitmesuguste soodustustega meelitatav, mis osalt fiskuse, osalt seltskondlikude organisatsioonide kaudu kättesaadav, kuid reaalsed tulemused on senini väiksed ja kõlapinda leidnud ringkondades, mis niikuinii on huvitatud oma metsa säilitamisest ja arendamisest. Kuigi seda osa ei saa alahinnata, jätab ta tegelikult vähe jälgi, kuna valdav enamik, peamiselt need, kes oma metsa on hävitanud, ükskõiksest asjasse suhtuvad.

Uue metsaseaduse kohaselt alluvad erametsad, nii siis ka talumetsad, riigivõimu kontrollile, sel puhul kui nende pindala ületab 50 ha, välja arvatud kaitsemetsa iseloomuga metsad; pealeselle võib erandjuhtumel ka vähemaid metsi alistada kontrollile, kuid mitte alla 30 ha suurusega. Seniste andmete järgi tuleks arvestada umbes

60—70 üksust, kus nõuetav on majanduskava koostamine ja sellekohane kasustamine, kuna teised võivad metsaga käituda oma heaksarvamise kohaselt. Ma ei taha sellega öelda, nagu tuleks kontrolli laiendada ka väikestele talumetsadele, ma tahaksin aga küll toonitada, et ülearune ja ülekohtune ei oleks, kui riigivõim kohustaks metsalagastamise puhul ka vähema alaga metsaomanikke metsa uuendamisega tegelema. Eeskätt peaksid just need, kes riigilt soodustustega metsa on saanud ka teatavaid kohustusi kandma, et nad tulevikus teiste õigusi ei kitsendaks oma nõudmistega metsakasutamise alal. Mainida tahaks veel asjaolu, et teadete järgi kohtadelt nii mõnigi noor elujõuline metsaosa on kirve alla läinud uudismaade ülesharimise premeerimissüsteemi tõttu.

Et murrang metsamajanduse alal valuta ei toimu, on enesestmõistetav: riik kui suurim metsaperemees peab seda arvestama, et ta metsakasustust normaalpiiridesse asetades ja neist piirest kinni pidades peab ajutiselt leppima metsatulude vähenemisega, kuid praeguses üldises majanduslikus tõusuperioodis ei tohiks see väga valusana tunduda ja kasustusnormi reguleerimisega reguleerub ka vastavalt turuhind, nii et tühik varsti täitub. Raskemaks kujuneb asi selles mõttes, et uue ajastu kanda jäävad vana ajastu tasumata võlad metsale metsastamata raiestikkudena. 1935. a. 1. IV oli riigimetsades uuendamata raiestikke: okasmetsas 24.292 ha ja lehtmetsas 11.093 ha, seega kokku 35.385 ha. Kuigi lehtmetsaraiestikud ja osa okasmetsaraiestikke uuenduvad rahuldavalt loomulikult teel, jääb siiski suur ala, mis ootab kultiveerimist ja nimelt kiiret kultiveerimist, sest iga kaotatud aasta tähendab väärtuste vähendamist, maa halvenemist ja otseste kulude suurenemist. Isiklikult olen arvanisel, et okasmetsaraiestikkude uuendamise alal ei tohiks suuri lootusi panna loomulikule uuendusele ja sellega end uinutada. Praegustel olukordadel loen kultiveerimist kergemalt teostatavaks ülesandeks ja lõputulemuses ka odavamaks kui kahtlaste tagajärgedega loomulikke uuendusi, kus enamikus toimub puuliikide vaheldus.

Ka erametsatööstus peab uues olukorras arvestama suuri kitsendusi. Juba esimesel metsateadlaste päeval ettekantud andmed näitasid, et meie metsade ülekasustus toimub metsaekspordi ulatuses, tookordse sisetarviduse juures. Praegu ei saa sisetarviduse vähenemisest rääkida, eksport aga on võrreldes 1922. a. ekspordiga massilt kahekordistunud. Kontrollile alluv korraldus oleks juba ammu metsatööstuse ja ekspordi alal vajalik olnud. Tarvitajaskond pole mitte ainult otseste hindade tõusu kaudu puudutatud, ka kaud-

selt annab seisukorra muutumine end tunda, nii näiteks tõsteti Tartus hiljuti sauna- ja leivahindu, põhjendades seda kütte kallinemisega. Esijoonel tabab ebasoodus seisukord linnade ja alevite elanikkonda, kuna maaelanikud on juba maksvate soodustuste tõttu paremais tingimuses.

Metsanduse seisukorra tervendamise ja kindlustamise alal soovitatakse küsimuse käsitlejate poolt hao, turba, põlevkivi ja selle õli tarvitamise suurendamist. Hao- ja turbaküte on maal põliselt kasutamisel ja jääb selleks ka edaspidi. Turbarabade kasutamise laienemist iseloomustab asjaolu, et riigimaade ja -metsade valdamisel olevaist turbasooaladest 1927./28. m. a. oli välja renditud 304 üksust 2.727,4 ha pindalaga, 1934./35. m. a. aga juba 5028 üksust 12.058,8 ha pindalaga, kuid igalpool pole turvas saadaval, samuti sõltub tema valmistamine ilmastikust ja tarvitajale ei tule ta ostes sugugi odavalt kätte.

Haokasutamise vähenemine maal oli tingitud ülemäärase metsakasutamisega seotud küttepuude üliküllusest, mis viis kohati nende põletamisele raiestiku puhastamiseks. Lõppeks tahaksin tähendada, et ka riigimetsatööstusel seisab ees küllalt raske ülesanne ja selle õnnelikust lahendusest oleneb suurel määral uue olukorraga kohanemine ja meie metsamajanduse stabiliseerimine tulevikus.

Forstliche Tagesfragen.

(Zusammenfassung.)

O. Daniel.

Referent berührt einige forstliche Tagesfragen, die seit dem vorigen Forsttage das allgemeine Interesse erweckt haben. Schon im Herbst 1934 konnte man eine gewisse Nervosität in den Kreisen der Holzkonsumenten konstatieren, da die bis dahin mehr oder weniger freie Versorgung der Grossbetriebe mit Holz einer Einschränkung entgegenzugehen schien, um dem Prinzip der Priorität Platz zu machen. Diesen Umstand verschärfte noch die Proklamation des Grundsatzes, dass in Zukunft die Aufarbeitung in den Staatswäldern durch die Staatsforstindustrie geschehen soll. Später übertrug sich die Nervosität auch auf weitere Schichten der Bevölkerung, die durch das rapide Steigen der Brennholzpreise, die in kurzer Zeit um mehr als 100% gegen die vorjährigen stiegen, hervorgerufen wurde. Zeitungen meldeten Mangel an Holzmaterial auf dem Lande, was mancherorts sogar zum Verheizen der Zäune geführt haben soll. Im staatlichen Wirtschaftsrat wurde bei einer diesbezüglichen Besprechung die Lage der Forstwirtschaft als „erschöpft“ bezeichnet.

Die geplante Gründung einer neuen Sulfatzellulosefabrik hat in der Presse lebhafteste Meinungsäusserungen hervorgerufen. Die einen sehen darin einen Faktor zur Verschärfung der Krise auf dem Innenmarkt, andere aber einen Faktor zur Belebung der Forstwirtschaft, besonders durch die Möglichkeit, das Durchforstungsmaterial zur Herstellung der Sulfatzellulose zu verwenden. Vom forstmännischen Standpunkt aus betrachtet ist jede Initiative zu begrüßen, die eine rationelle Verarbeitung des Holzes mit sich bringt, man darf aber dabei nicht vergessen, dass jede Nutzungsart ihre Grenzen hat, deren Überschreiten für die Wirtschaft und den Wald eine Belastung oder gar Erschöpfung bedeuten kann. Die Gründung der ehemaligen Zellstofffabrik „Waldhof“ in Pärnu bewirkte wohl das Steigen der Preise der Fichte, führte aber bald vielerorts zum „Schmelzen“ der Fichtenwälder. Jener Fabrik standen damals Russlands unermessliche Waldreserven zur Verfügung, jetzt muss man nur mit den eigenen bescheidenen Holzerträgen rechnen und wenn die Rechnung in der einen oder anderen Hinsicht nicht klappt, kann unser Wald leicht darunter leiden. Die wohltuende Wirkung der Durchforstungen können sich unter dem Versorgungszwang der Sulfatfabrik sehr leicht zu einer Geißel der Wirtschaft und des Waldes gestalten. Man hat als besonders gravierend Finnlands Beispiel in der Vergrößerung der Sulfatzellulosefabrikation angeführt, aber schon das Grössenverhältnis der Wälder beider Länder, Estlands und Finnlands zueinander sowie der Umstand, dass in Finnland die Kiefer, bei uns aber die Fichte dominiert, dürften diesen Vergleich kaum rechtfertigen. Ausserdem entfällt bei uns schon jetzt im Verhältnis gerechnet vom Totalertrag der Wälder, ca zweimal soviel auf den Anteil der Zellulose, wie in Finnland. Das Papierholz hat in unserer Holzbilanz keinen normalen und stabilen Posten behauptet: bald musste aufgearbeitetes Papierholz zu Brennholz, bald wiederum fertige Stämme zu Papierholz verwendet werden. Die Vergrößerung unserer Zellulosefabrikation in der letzten Zeit war nicht durch die Ertragsfähigkeit unserer Wälder bedingt. Aus diesen Gründen wäre es wünschenswert, dass die Grenzen für die Produktion der neuen Sulfatzellulosefabrik nicht allzu weit und der Anteil an Durchforstungsmaterial nicht zu hoch bemessen werden.

Neue Richtungen in der Forstwirtschaft stellen neue Aufgaben und Anforderungen sowohl an den Waldbesitzer und den Verwaltungsapparat, wie auch an den Konsumenten. Eine richtige Würdigung der gegenwärtigen Verhältnisse ist die beste Garantie, um für die Zukunft Enttäuschungen zu ersparen. Bis jetzt hat man bei uns an massgebender Stelle vielfach die Verhältnisse zu optimistisch beurteilt und erst kürzlich konnten wir an der Hand zweier, Anfang 1935 in verschiedenen Zeitschriften erschienenen, Artikel uns überzeugen, wie weit die Schlussfolgerungen betreffs unserer forstlichen Verhältnisse auseinander gehen, obwohl beide Artikel auf gleichem statistischen Material basieren.

In unserer Forstwirtschaft sind die Privatwälder, unter ihnen besonders die Bauernwälder von grosser Bedeutung. Bis jetzt ist ihnen aber wenig Aufmerksamkeit zu Teil geworden. In allerletzter Zeit sind einige statistische Daten veröffentlicht worden, aus denen man zu ersehen ist, dass von der Gesamtfläche der Bauernländereien im Durchschnitt nur 5% unter Wald steht, so dass rechnerisch auf jedes Gehöft durchschnittlich 1,2 ha Wald entfallen.

Der jährliche Zuwachs dürfte nur 20—25% des Eigenbedarfs der Gehöfte an Nutz- und Brennholz decken, das Fehlende müssen Reisig, Torf oder Holz von den Weiden und Wiesen geben oder aus dem Staatswalde zu kaufen. Ausser Zweifel werden in letzter Zeit die Bauernwälder stark mitgenommen. Das neue Forstgesetz unterstellt nur Privatwälder von über 50 ha Grösse einer staatlichen Kontrolle, somit müssen nur etwa 60—70 Privatbesitzer ihre Wälder planmässig bewirtschaften. Die erdrückende Mehrzahl dieser Waldbesitzer kann mit ihrem Walde nach Gutdünken verfahren. Referent befürwortet nicht die staatliche Kontrolle über alle kleinen Wälder privaten Besitzes, wohl aber müssten die Besitzer der kleineren Wälder verpflichtet werden für die Aufforstung der Kahlschläge zu sorgen. Auch in den Staatswäldern warten noch grosse Flächen auf eine Aufforstung der abgetriebenen Bestände und zwar soll diese eine künstliche sein, da nach den bisherigen Erfahrungen die natürliche Verjüngung in überwiegenden Fällen einen Wechsel der Weichlaubholzarten auf Nadelholzböden zur Folge haben.

Die Umorientierung in der Forstwirtschaft bringt Einschränkungen für den Staat, wie auch für den Konsumenten mit sich. In erster Linie wird das die Stadtbevölkerung empfinden und zwar auf direktem und indirektem Wege. So haben z. B. die Bäcker und Badeanstalten ihre letzten Preiserhöhungen mit den gestiegenen Holzpreisen motiviert. Reisig und Torf werden nach wie vor eine wichtige Rolle als Heizmaterial spielen, hauptsächlich auf dem Lande und Brennschiefer in Fabriken, doch können diese Heizmaterialien nicht überall das Brennholz mit Erfolg ersetzen, auch ist ihr Preis verhältnismässig hoch.

Der staatliche Waldaufarbeitungsapparat steht vor schwierigen Aufgaben. Davon, wie diese gelöst werden, hängt es ab, ob der Übergang in die neuen Verhältnisse sich leichter oder schwerer gestaltet.

Ex bibl. univ. Torf.

A-11057